

V

NERO

Miriam T. Griffin

Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, kes valitses neliteist aastat, 54 kuni 68 pKr, on Rooma keisritest üks tuntumaid, kui mitte kõige tuntum. Ta sündis 15. detsembril 37 Agrippina Noorema ning tolle abikaasa Gnaeus Domitius Ahenobarbuse perre ning aastal 50 adopteeris ta keiser Claudius, kelle tütre Octaviaga ta kolme aasta pärast abiellus. Nüüd asus ta dünastias kindlamal positsioonil kui keisri lihane poeg Britannicus ning kui Claudius 54. aasta oktoobris suri, tervitasid pretoriaanid Nerot kui imperaatorit ja senat andis talle vastavad volitused. Järgmise viie aasta jooksul laskis ta end juhendada filosoof Senecal ja pretoriaanide prefektil Burrusel. Ta ema Agrippina püüdis mõningase eduga oma mõju maksma panna, kuid mõrvati aastal 59. Sedamööda, kuidas Nero iseseisvamaks sai, näis ta käitumine mõnele roomlasele üha kontrollimatumaks muutuvat. Aastal 62 lahutas ta lastetust Octaviast ja abiellus Poppaea Sabinaga. Poppaea suri aastal 65, olles sünnitanud tütre, kes elas vaid mõne kuu. Pärast seda, kui mõned väejuhid ja pretoriaanid Nerost lahti ütlesid, kuulutas senat ta rahvavaenlaseks, ja ta võttis endalt elu 9. juunil 68, kolmekümnendal

eluaastal. Nero oli Juliuste-Claudiuste dünastia viimane keiser ning tema surmast tingitud kodusõda ähvardas hävitada printsipaadi poliitilise süsteemi, mis oli loodud just sellise sõja ärahoidmiseks. Nero ebaõnnestumisest üksi oleks piisanud halva kuulsuse jätmiseks. Tegelikult oli tema maine aga hea ning halva segu, mis äratas üheaegselt nostalgiat ja põlastust.

Nero maine

Ehkki säilinud kirjanduspärand on üheselt vaenulik, väidab helleniseerunud juudi ajaloolane Josephus, et Nero tänuvõlglastest ajaloolased kirjutasid ka teda soosivaid kroonikaid (Jos. *AJ* 20.154). Tegemist võis olla kreeklastest ajaloolastega, sest Nero oli impeeriumi idaprovintside populaarne. Ta soosis kreeklaste moel muusikat, sporti ja kaarikute võiduajamisi kui aristokraatide väärilisi ajaviiteid, ta oli ise Kreekas käinud ja sealsetes mängudes võitjakrooni nimel kaasa löönud; lisaks vabastas ta vana Kreeka maakonna, Rooma Ahhaia provintsi otsese valitsemise alt ning tribuudikohustustest. Üksi sellepärast kuulutas hilisem kreeka kirjanik Pausanias ta „üllaks vaimuks, kelle rikkus kohatu haridus” (Paus. 7.17.3), ning Plutarchos märkis, et ta leidis halastust teises ilmas ja taaskehastus „konnaks, kes laulab soodes ja järvedel” (Plut. *De sera* 567F). Mis aga puudutab siinpoolsust, siis ilmus idas aastal 69, kohe pärast Nero surma, ja kümneaastaste vahedega pärast seda kolm vale-Nerot, kes kõik olid noored ja mängisid kitaarat (Tac. *Hist.* 2.8–9; Suet. *Ner.* 57; Dio 64.9.3, 66.19.3b). Kuigi mõnes äratasid need pretendendid õudust, leidis palju inimesi, kes neid rõõmuga vastu võtsid. Väike-Aasiast pärit filosoof Dion Chrysostomos kirjutas esimese sajandi lõpu paiku, et „isegi nüüd soovivad ta alamad, et ta elaks, ning enamik inimesi usub, et ta ongi elus” (Or. 21.10). Kaht hilisemat vale-Nerot toetas Partia kuningas, Rooma ainus impeeriumi mõõtu rivaal, sest Nero oli Partia kuningriigiga asjaliku kokkuleppe sõlminud, mis idapiirile pikaks ajaks suhtelise stabiilsuse tõi. Õigupoolest taotles Partia kuningas, et Nerole pärast tema surma Roomas austust avaldataks (Suet. *Ner.* 57).

Ka Roomas ei suutnud lihtrahvas unustada tema meeldivat väljanägemist ja heldekäelist meeelahutuste korraldamist ning kõrvutas seda Nero järglase Galba eaka ning range olemise ja kitsi loomusega (Tac. *Hist.* 1.4, 7). Isegi mõni jõukamate ja haritud klasside esindaja, ehkki see ühiskonnakiht oli Nero julmuse ja paranoia tõttu kõige rohkem kannatanud, pidas meeles Nero vaatamänge ning elegantset ja kultuurilembest keskkonda, mis tema valitsuse all õitsele puhkes. See oli luksusliku elulaadi tipphetk, mille lõpetasid kodusõjad ning kokkuhoidliku Vespasianuse võimuletõus (Tac. *Ann.* 14.21, 3.55).

Pikemas perspektiivis jäi mälestus Nerost püsima nii Roomas kui ka idas, hoolimata paljude ta kujude hävitamisest ning ta nime kustutamisest mälestusmärkidelt. „Ent siiski ei puudunud needki,” kirjutab Nero biograaf, „kes kaunistasid veel pikka aega tema hauda kevad- ja suvelilledega ning esitlesid kõnetribüünilt kord tema pidurüüs kujusid, kord aga tema edikte, justkui ta olnuks elus ning naasnuks varsti vaenlaste suureks õnnetuseks” (Suet. *Ner.* 57). See, et keiser suri noorelt ning saladuslikel asjaoludel, aitas õhutada usku ta ellujäämisesse. Antiikmaailmas suhtuti ebausklikult neisse, kes surid enneaegselt, eriti vägivalda tõttu ning iseäranis omaenda käe läbi: valitses hirm, et neist saavad vaimud, kes ei leia rahu. Nero puhul kaasnes veel asjaolu, et vaid vähesed olid ta surnukeha näinud, sest ta tappis end oma vabakslastu villas väljaspool Rooma linna ning endine armuke ja vanad ammed matsid ta Domitiuste perekonna hauakambrisse – rahvavaenlaseks kuulutatuna polnud tal õigust avalikule matusetalitusele ega ka kohale Caesarite mausoleumis (Suet. *Ner.* 49.2–50; Plut. *Galb.* 7.2). Samuti aitasid Nero mälestust elus hoida ja rahval keisrit meeles pidada materiaalsed esemed: tema pilkukõitvad ehitised, kaunid mündid (kuigi osa oli rikutud), kirjandus, mida ta ise ning ta tuttavad kirjanikud – Seneca, Lucanus, Petronius – olid luua jõudnud, enne kui nood Neros kadedust äratasid ja tapeti. „Mis oleks hullem kui Nero? Mis oleks parem kui Nero saunad?” kirjutas poeet Martialis pärast ta surma (*Ep.* 7.34), lisades kiidusõnu Nero kui haritud luuletaja aadressil (8.70). Aastal 69 üksteisele kiiresti järgnenud neljast keisrist kaks, Otho ja Vitellius, pidasid poliitiliselt tulusaks rõhutada oma seost Neroga, nii et võtsid endale tema nime, laulsid tema laule ja lasksid lõpetada tema palee

(Plut. *Otho* 3; Tac. *Hist.* 1.78; Suet. *Otho.* 7, 10, *Vit.* 11; Dio 64.8.3, 65.7.3). Ja veel kolm sajandit pärast seda, kui senat ta vaenlaseks kuulutas, anti mängude publikule *contorniates* (mälestusesemeid), mis kujutasid kõigi aegade suurima meelelahutuste korraldaja nägu.

Isegi säilinud kirjandusteosed, olgugi valdavalt vaenulikud, reedavad erutust, mida tekitas Nero toretsemine. Suetonius, kes sündis kaks aastat pärast Nero surma, ületas iseennast selles keiserlikus elulookirjelduses ning pani kirja pika ja põneva loo Nero viimastest elupäevadest ja surmast (*Ner.* 40–49). See sai peamiseks allikaks E. Champlini hiljutise Nero-raamatu rabavale avapeatükile; sama teos kasutab ka Cassius Dio ajaloo 63. raamatut, kuigi tolle autor sündis sajand pärast Nero surma. Dio jutustus nendest aastatest on vaid osaliselt säilinud, kuid isegi Bütsantsi ajaloolaste teostest pärit katkenditest kumab läbi Nero maagiline anne vaatemänge korraldada, ning lugeja leiab rohkesti kütkestavaid episoode, mille seas väärrib tähelepanu näiteks Armeenia kuninga Tiridatese kroonimine (63.4–5) aastal 66. Dio kirjeldab, kuidas Rooma foorumit täitsid säravas pantseris sõdurid ning valgesse rõivastatud ja loorberiokestega kodanikud. Nero ilmus välja koidikul, seljas triumfaatorirüü, ja võttis istet kõneleja tribüünil. Järgmiseks kõndis Tiridates oma saatjaskonnaga kahel pool seisvate relvis sõjameeste viirgude vahelt läbi, jäi lava ette seisma ja põlvitas.

Siis kostis vali mõirgamine, mis jahmatas Tiridatest sedavõrd, et ta seisis mitu minutit sõnatuna ja oma elu pärast hirmul. Seejärel nõuti vaikust, ta sai oma julguse tagasi ja uhkust maha surudes tegi end nii truualamlikuks, kui olukord nõudis. „Isand,” ütles ta, „ma olen Arsakese*, järeltulija, kuningate Vologasese ja Pakorose vend ja sinu ori. Ja ma olen tulnud, et kummardada sind niisamuti, nagu ma kummardan Mithrat; saatus, mille sa mulle kood, saab minu omaks, sest sina oled mu fortuuna ja faatum.” Nero vastas: „Nüüd kuulutan ma sinu Armeenia kuningaks, nii et sa teaksid, et minul on voli kuningriike võtta ja anda.” Siis, kui Tiridates tribüünile tõusis ja tema jalge ette istus, võttis Nero tal turbani peast ja pani selle asemele diadeemi. [Mõningate kärbetega.]

* Nimi esineb ka kujul Aršak. – *Toimetaja märkus.*